

**БЎЛАЖАК ФИЛОЛОГ МУТАХАССИСЛАР ЛИНГВИСТИК  
КОМПЕТЕНТЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ АҲАМИЯТИ****Ҳожиёва Миноввархон Акрамовна**

Кўкон ДПИ ўқитувчи

+99891 204- 95- 57

**Аннотация:** Мақолада компетентлик, лингвистик компетентлик ва филолог талабаларда лингвистик компетентликни ривожлантириш ҳамда такомиллаштириш масалалари ёритилган.

**Калит сўзлар:** компетентлик, нутқий компетенция, лингвистик компетентлик, билим, кўникма, малака.

Ҳар бир халқнинг, миллатнинг келажаги унинг тил ва адабиётда ўз аксини топади. Тил инсонга берилган энг буюк неъмат. Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг: “Она тилимиз – миллий маънавиятимизнинг битмас-туганмас булоғидир. Шундай экан, унга муносиб ҳурмат ва эҳтиром кўрсатиш барчамизнинг нафақат вазифамиз, балки инсоний бурчимиздир”[6] деган фикрлари тилнинг маънавий-маърифий хазина эканлигини яна бир бора исботлайди. Дарҳақиқат, тил – ҳар бир миллатнинг мавжудлигини таъминловчи, халқни халқ сифатида ривожланишига асос бўлувчи восита.

Ўзбек тили ва адабиёти фани ўқув фанларининг асосини ташкил қилади. Ўқитувчи ва талабаларда китобхонлик маданиятини шакллантиришда, уларнинг ўз фикрларини оғзаки ва ёзма тарзда тўғри ҳамда раво баён қилишида, бошқалар фикрини англаб, унга муносабат билдиришида, умуман олганда, баркамол шахсни тарбиялашда мазкур фанларнинг ўрни беқиёс. Ушбу фанларни ўқитиш ва такомиллаштириш, тилдан амалий фойдаланиш самарадорлигини ошириш ҳамда компетенциявий ёндашув асосида таълимни ташкил этиш вазифа қилиб белгиланди. А.Нурмонов ҳамда Г.Зиёдуллаевлар “компетенциявий таълим тил таълими олдида ўқувчиларда лингвистик, нутқий, креатив (мустақил ва ижодий фикрлаш), прагмалингвистик сингари компетенцияларни шакллантириш” лозимлигини таъкидлайдилар[3, 9]. Компетенциявий ёндашувга асосланган таълимнинг бош вазифаси ҳар томонлама етук, ижодий фикрловчи, зарур ахборотларни мустақил излаб толувчи, эркин мулоқотга кириша оладиган шахсни тарбиялашдан иборат. Таълимда мустақил фикрлай оладиган, нутқ ва мулоқот маданияти ривожланган шахсни камол топишида эса етук мутахассислар, яъни фан ўқитувчилар алоҳида ўрин тутади. Шундай экан, филолог мутахассиснинг ўзи нутқий ва лингвистик компетенцияга эга бўлиши лозим.

“Лингвистик компетенция – тил ва унинг сатҳлари: фонетика, лексика, сўз таркиби, сўз ясалиши, морфология, содда ва кўшма гап синтаксиси, матн услуби асослари бўйича билим, кўникма, малака эгаллаш демакдир” [1, 98]. Агар тил мутахассисиси ўрганилаётган тил тизими ҳақида тасаввурга эга бўлса ва амалда ундан фойдалана олса, лингвистик компетенцияга эга дейиш мумкин.

Д.Набиева “Лингвистик компетенцияга эга бўлиш учун тил сатҳлари ва сатҳ бирликлари, уларнинг мулоқот жараёнидаги ифода имкониятлари, тўғри сўзлаш, тинглаш, ўқиш ва ёзиш кўникмаларини ҳосил қилиш лозим. Шу билан бирга лингвистик компетенция ўз таркибига социолингвистик ва прагмалингвистик компетенциялари” ҳам

қамраб олишини айтиб ўтган [2, 91]. Н.Улуков лингвистик компетенцияга "... мутахассис тил билимининг мукаммалиги ва етуқлиги" деб таъриф беради ҳамда лингвистик компетентликнинг бир неча кўринишларда намоён бўлишини санаб ўтади: ўз фикрини она тилида раво, тушунарли, аниқ ва лўнда ифодалай олиш; адабий тилда сўзлаш; имловий, ишоравий ва услубий хатоларсиз ёза олиш; давлат тилида иш ҳужжатларини юрита олиш; хорижий тилларни билиш ва ҳоказо [5, 16].

Лингвистик компетентлик бутунлик сифатида бир неча структур компонентлардан ташкил топади, энг аввало, она тили фани ҳақидаги билим ва малака ўртасида муносабатдан иборат. Она тили ҳақидаги билим эса ўзбек тилининг функцияси, она тили фанининг бўлимлари, тил системаси ва унинг бирликлари, бу бирликларнинг маъно ва вазифалари, сўз туркумлари ва уларнинг ўзига хос хусусиятлари, гап бўлаклари ва гапнинг ифода мақсадига, тузилишига кўра турлари, уларнинг услубий белгилари, имловий хусусиятлари системасидан ташкил топади. Атроф муҳитни англаш, бўлаётган воқеа-ҳодисаларни сергаклик билан кузатиб, улардан керакли хулосаларни чиқариш, ҳар бир ҳодисага ижодий ёндашган ҳолда, ўзининг мустақил фикрини эмин-эркин айта олиш лингвистик компетенциянинг мазмун-мундарижасини белгилайди [4, 87].

Лингвистик компетентликнинг аҳамияти шундаки, ҳар бир талаба, яъни ёш мутахассиснинг давлат тилидан имловий саводхонлигини яхшилаш, ўзбек тилидан касбий фаолиятларида самарали фойдаланишларига замин яратиш, нотиклик маҳоратини эгаллаши учун лингвистик компетенция зарур бўлади.

Инсон қайси касбни эгаллашидан қатъий назар, ўз ишига, машғулотиغا меҳр билан, кунт билан ёндошса, унинг моҳиятини, сир-асрорини мукамал эгаллайди ва ўз соҳасига меҳр қуйиб камол топади.

Ҳозирги кунда бўлажак мутахассислар, жумладан, филолог-ўқитувчилар учун касбий компетентликнинг бир бўғини ҳисобланган лингвистик компетентликка эга бўлиши зарур. Лингвистик компетенция бўлажак мутахассиснинг ўрганаётган тил материалларидан ва олинган ахборотлардан касбий фаолиятида оқилона фойдалана олиш, шу тилда ўз фикрини оғзаки ва ёзма тарзда мустақил ифодалаш, мутахассисликка оид терминларни тушуниш, уларни ўз ўрнида қўллай билиш, терминларнинг муқобиллари, вариантлари, синонимларини ҳамда тарихий-этимологик манбаларини, терминларнинг мазмун-моҳиятини мукамал билиш, уларни нутқий вазиятларга мос равишда қўллай олиш кўникма-малакаларини таркиб топтириш, яъни терминларни мақсадли равишда амалий қўллаш лаёқатини шакллантиришдан иборат. Фанга оид ўқув луғатларини билиш ҳам лингвистик компетенциянинг асосларидан бири ҳисобланади. Чунки ўқув луғатлари билан ишлаш бўлажак мутахассиснинг назарий билимларини кенгайтиради, билимларининг амалий жиҳатдан мустаҳкамланишини таъминлайди. Талаба мустақил ишлаш, мутолаа қилиш, терминларни мустақил ўзлаштиришга қўшимча манба бўлиб хизмат қилади. Бу эса бўлажак мутахассиснинг сўз бойлигини орттиришга, ўз фанининг терминларини мукамал ўзлаштиришга имкон беради. Ёш мутахассисларнинг рақобатбардош, етук кадр бўлиб етишишида ўз фанига оид терминларни англаши, уларни ўз ўрнида қўллаши, мазмун-моҳиятини тушуниши, фанга оид терминларни яхши ўрганиши, терминларни атама, истилоҳ ва бошқа сўзлардан фарқини ажратиши муҳим вазифа ҳисобланади.

Хулоса қилиб айтиш мумкинки, таълимнинг барча турларида, жумладан, тил таълимида компетенциявий ёндашувни ривожлантириш долзарб вазифа ҳисобланади.

Бунда ўзбек тили ва адабиёт фани баркамол шахсни тарбиялашнинг таянч нуқтаси бўлиб хизмат қилади. Лингвистик компетенцияни шакллантириш талабалар, ёш мутахассис филологларда тўғри талаффуз ва имло саводхонлигини эгаллаш, ўз мутахассислигига доир терминларни пухта ўрганиш, сўзнинг маъно қирраларини англаш ва нутқда ўринли ҳамда тўғри қўллаш, касбий фаолиятига оид адабиётларни ўқиб тушуниш, ўз фикрларини оғзаки ва ёзма ифодалаш орқали нутқий кўникма, малакаларини ривожлантиришга имкон яратади.

#### Фойдаланилган адабиётлар:

1. Азимов Э.Г., Шчкин А.Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). – М.:Издательство ИКАР, 2009. – С.98.
2. Набиева Д. Лингвистик компетенция ва унинг шаклланиш жараёнлари // Андижон давлат унивеситети Илмий хабарнома. – Андижон, 2019. –№12. – Б. 91.
3. Нурмонов А., Зиёдуллаева Г. Ўқувчиларнинг тил компетентлигини шакллантириш ва ривожлантириш муаммолари//Маърифат, 2014, 18 июль. – Б. 9.
4. Собиров А. Узлуксиз таълимда тил компетенцияси // Нутқ маданияти ва ўзбек тилшунослигининг долзарб масалалари: Республика илмий-амалий анжуман материаллари. – Андижон, 2016. – Б.87
5. Улуқов Н. Лингвистик компетентликни шакллантириш омиллари //Тил ва адабиёт таълими, 2018. – № 6. – Б. 16.
6. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг “Ўзбекистон Республикаси давлат тили мақоми берилганлигининг ўттиз йиллигига бағишланган тантанали нутқи // Газета.uz/oz/ 2019 йил, 22 октябрь.
7. Hojiyeva, Minovvarxon. "MUSTAQIL TA'LIM VOSITASIDA BO 'LAJAK FILOLOG MUTAXASSISLARINING TERMINOLOGIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH." *Farg'ona davlat universiteti* 1 (2023): 103-103.
8. Hojiyeva, Minovvarxon. "РАЗВИТИЕ ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ–ФИЛОЛОГОВ ПОСРЕДСТВОМ САМОСТЯТЕЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ." *Farg 'ona davlat universiteti ilmiy jurnali* 1 (2023): 497-501.
9. Hojiyeva, M. "THE ROLE OF INDEPENDENT STUDYING IN THE DEVELOPMENT OF TERMINOLOGICAL COMPETENCE OF PHILOLOGY STUDENTS." *Science and innovation* 2.B1 (2023): 298-303.
10. Hojieva, Minovvarxon. "TERMINOLOGIK KOMPETENTLIK–BO 'LAJAK FILOLOG MUTAXASSISLARNI TAYYORLASHNING ASOSI SIFATIDA." *Scientific journal of the Fergana State University* 3 (2022): 35-35.